

SCENARIUSZ

Rozmowa o uchodźcach w Polsce

**Scenariusz
dwóch lekcji**

**CENTRUM EDUKACJI
OBYWATELSKIEJ**

Oddając w Wasze ręce ten scenariusz, zapraszamy Was do rozmowy o uchodźczyńiach i uchodźcach w Polsce. Pierwotna wersja scenariusza *Rozmowa o uchodźcach w Polsce* została opracowana przez ekspertów i ekspertki w Centrum Edukacji Obywatelskiej w 2016 roku, kiedy rozpoczęła się w Polsce i w całej Europie dyskusja na temat sytuacji uchodźczyń i uchodźców.

W połowie 2021 roku scenariusz został zaktualizowany pod kątem kluczowych informacji dotyczących uchodźczyń i uchodźców, w tym bieżącej sytuacji na polsko-białoruskiej granicy (sierpień-wrzesień 2021 roku).

Dlaczego warto przeprowadzić taką rozmowę z młodzieżą?

Młodzież już teraz staje się odpowiedzialna za budowanie społeczeństwa obywatelskiego w kolejnych pokoleniach. Dlatego ważne, aby była świadoma faktów na temat migracji (kierunków ruchów migracyjnych oraz przyczyn i konsekwencji przemieszczania się ludności), a także dostrzegała wielowymiarowość tego zjawiska (nie tylko w kontekście wyzwań globalnych, ale również korzyści i wyzwań dla lokalnych społeczności).

Wierzymy, że potrzeba w polskich szkołach rozmów opartych na wzajemnym szacunku i uważnym słuchaniu swoich racji. Każdy młody człowiek powinien mieć okazję, by uczestniczyć w tak prowadzonej rozmowie na temat, o którym mówi się w mediach i w domach rodzinnych.

Mamy nadzieję, że materiał spotka się z Państwa zainteresowaniem, a młodzież zachęci do poznawania kluczowych informacji o sytuacji uchodźczyń i uchodźców w oparciu o fakty, do dyskusji i wzajemnego poznawania swoich opinii.

Rozmowa o uchodźcach w Polsce.

Scenariusz dwóch lekcji

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA

Scenariusz obejmuje dwoje zajęć lekcyjnych:

Lekcja 1 ma umożliwić uczniom i uczennicom poznanie kluczowych informacji dotyczących uchodźczyń i uchodźców, w tym bieżącej sytuacji na polsko-białoruskiej granicy (sierpień-wrzesień 2021 roku) oraz kryzysu postaw obywatelskich związanych z przybywaniem migrantów i uchodźców do Polski.

Lekcja 2 jest poświęcona wypracowaniu przez uczniów i uczennice zasad, które pomogą im w prowadzeniu rozmów na trudne, kontrowersyjne, budzące emocje tematy, a w szczególności wesprą ich w przeprowadzeniu rozmowy o uchodźcach i uchodźczyniach w Polsce oraz bieżącej sytuacji na polsko-białoruskiej granicy.

2 x 45 minut

PROPONOWANE CELE W JĘZYKU NAUCZYCIELA/NAUCZYCIELKI

UCZNIOWIE I UCZENNICE

- poznają kluczowe informacje dotyczące uchodźców i uchodźczyń, w tym wydarzeń na polsko-białoruskiej granicy, oraz obecnego kryzysu postaw obywatelskich związanych z przybywaniem uchodźców i uchodźczyń do Europy.
- poznają informacje dotyczące sytuacji Afganek, Afgańczyków, Irakijczyków i Irakijek ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce.
- wypracują zasady pomagające prowadzić rozmowę na trudny, kontrowersyjny temat w sposób umożliwiający wzajemne zrozumienie swoich poglądów.
- wyrażą ważne dla siebie wartości i podzielą się nadziejami i obawami związanymi z kwestią obecności uchodźców i uchodźczyń w Polsce oraz poznają wartości, nadzieje i obawy innych w atmosferze wzajemnego szacunku i zrozumienia.

PROPONOWANE CELE W JĘZYKU UCZNIĄ/UCZENNICY

- Poznam kluczowe informacje dotyczące uchodźców i uchodźczyń, w tym wydarzeń na polsko-białoruskiej granicy, oraz obecnego kryzysu postaw obywatelskich związanych z przybywaniem uchodźców i uchodźczyń do Europy.
- Poznam informacje dotyczące sytuacji Afganek, Afgańczyków, Irakijczyków i Irakijek ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce.
- Wspólnie z klasą opracuję zasady bezpiecznej rozmowy na trudny temat z poszanowaniem poglądów innych osób.
- Wezmę udział w rozmowie prowadzonej zgodnie z tymi zasadami, dzięki której spróbujemy wzajemnie zrozumieć swoje punkty widzenia na temat wydarzeń na polsko-białoruskiej granicy.

MATERIAŁY POMOCNICZE

MATERIAŁ POMOCNICZY	MATERIAŁ DO LEKCJI	LICZBA KOPII
Karty informacyjne. Fakty dotyczące uchodźstwa	1	Jedna karta z sześciu dla każdego ucznia, uczennicy
Pytania do rozmowy na temat uchodźców i uchodźczyń w Polsce Materiały edukacyjne wspierające nauczycieli i nauczycielki w rozmowie z młodzieżą o migracjach i uchodźstwie: www.globalna.ceo.org.pl/tematy/migracje	2	Dla każdego ucznia, uczennicy

Wskazówka metodyczna

Po przeczytaniu scenariusza zastanów się, w jaki sposób możesz go dostosować do umiejętności i potrzeb swojej klasy. Sprawdź, czy zaproponowane cele znajdują uzasadnienie w kontekście młodzieży, z którą pracujesz, i ewentualnie przeformułuj je tak, aby Twoi uczniowie i uczennice je zrozumieli. Jeśli młodzież zrozumie cele, stanie się współodpowiedzialna za przebieg lekcji i bardziej się zaangażuje w zajęcia. W zależności od potrzeb klasy możesz również zdecydować, w jakiej kolejności przeprowadzić proponowane zajęcia: najpierw odwołując się do faktów i wiedzy (lekcja 1), a następnie do zasad dobrej rozmowy (lekcja 2), czy na odwrót.

LEKCJA 1

FAKTY DOTYCZĄCE UCHODźCÓW I UCHODźCZYŃ, W TYM SYTUACJI NA POLSKO-BIAŁORU-SKIEJ GRANICY (SIERPIEŃ–WRZESIEŃ 2021 ROKU), I KRYZYSU POSTAW WOBEC SYTUACJI UCHODźCÓW I UCHODźCZYŃ

CELE LEKCJI W JĘZYKU NAUCZYCIELA/NAUCZYCIELKI

UCZNIOWIE I UCZENNICE

- poznają kluczowe informacje dotyczące uchodźców i uchodźczyń, w tym wydarzeń na polsko-białoruskiej granicy, oraz obecnego kryzysu postaw obywatelskich związanych z przybywaniem uchodźców i uchodźczyń do Europy.
- poznają informacje dotyczące sytuacji Afganek, Afgańczyków, Irakijczyków i Irakijek ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce.

CELE LEKCJI W JĘZYKU UCZNIJA/UCZENNICY

- Poznam kluczowe informacje dotyczące uchodźców i uchodźczyń, w tym wydarzeń na polsko-białoruskiej granicy, oraz obecnego kryzysu postaw obywatelskich związanych z przybywaniem uchodźców i uchodźczyń do Europy.
- Poznam informacje dotyczące sytuacji Afganek, Afgańczyków, Irakijczyków i Irakijek ubiegających się o ochronę międzynarodową w Polsce.

Wprowadzenie

⌚ 2 minuty

1. Zapowiedz uczniom i uczennicom tryb pracy na kolejnych dwóch godzinach lekcyjnych. Przedstaw cele zestawu zajęć oraz pierwszej lekcji.

⌚ 1 minuta

2. Wyjaśnij, że najpierw postaracie się sprawdzić, co już wiecie na temat uchodźców i uchodźczyń, a następnie spróbujecie uzupełnić tę wiedzę o fakty z materiałów pomocniczych.

⌚ 6 minut

3. Poproś uczniów i uczennice o podanie znanych im informacji dotyczących uchodźców i uchodźczyń. Na tablicy zapisuj skrótowo przytaczane wiadomości, pomijając głosy, które się powtarzają. Nie komentuj podawanych przez uczniów i uczennice informacji oraz zadbaj, aby nie robili tego pozostali uczniowie i uczennice. Nie dziel odpowiedzi na „gorsze” i „lepsze”. Jeśli informacje podawane przez uczniów i uczennice są ze sobą sprzeczne, to zwróć na to uwagę, nie odrzucaj ich jednak. Postaraj się zachęcić jak największą liczbę uczestników i uczestniczek zajęć do zabrania głosu.

Jeżeli młodzież ma problem z podaniem informacji lub jeśli wiadomości się powtarzają, zastosuj pytania pomocnicze:

- Skąd przybywają uchodźcy i uchodźczynie? Z jakich krajów?
- Dlaczego opuścili swoje domy?
- Dlaczego wielu uchodźców i uchodźczyń kieruje się do Europy?
- Jak w sprawie uchodźców i uchodźczyń wypowiadają się ważne dla was osoby, autorytety?

Wskazówka metodyczna

Jeśli temat wzbudzi w klasie dużo emocji i trudno będzie kontynuować zajęcia, poproś młodzież o nazwanie tych emocji. Wypisz je na tablicy i porozmawiaj z klasą na ich temat. Pozwoli to spojrzeć na nie chłodnym okiem, zastanowić się, skąd się biorą i jakie mają konsekwencje dla prowadzenia rozmowy oraz wzajemnego słuchania się.

Jak zadbać o emocje w rozmowie o kryzysie azylowym?

- Dominika Cieślikowska, *Praca z emocjami towarzyszącymi rozmowom o uchodźcach*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2016.
- *Emocje jako twoje supermoce! Przewodnik po emocjach na (nie)zwyczajne czasy*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2021.
- Malina Baranowska-Janusz, Julia Godorowska, Elżbieta Krawczyk, *Rozmawiajmy o uchodźcach. Punkty widzenia. Klub dobrej rozmowy*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2017.

 2 minuty

4. Wyjaśnij, że w sprawie uchodźców i uchodźczyń, tak jak w przypadku każdego złożonego, kontrowersyjnego tematu, pojawia się wiele wypowiedzi, które nie zawsze są potwierdzone faktami. Czasami opinie są formułowane na podstawie pojedynczych zdarzeń niepotwierdzonych wiarygodnymi badaniami (jak np. twierdzenie, że większość muzułmanów popiera terroryzm, choć badania temu przeczą).

 4 minuty

5. Poproś uczniów i uczennice o przyjrzenie się informacjom zapisanym na tablicy. Zapytaj, które z nich są uogólnieniami (sądami, które opinię albo fakt dotyczący poszczególnych członków lub członkiń grupy przekładają na całą społeczność). Jeśli uczestnicy i uczestniczki zajęć sami nie widzą uogólnień, a ty takie na tablicy dostrzegasz – wskaż je. Zwróć uwagę na określenia „wszyscy”, „każdy”. Poproś o zaznaczenie wskazanych uogólnień znakami zapytania, a następnie wyjaśnienie, dlaczego dana opinia jest uogólnieniem (nigdy nie możemy osądzać wszystkich członków grupy na podstawie wiedzy o jednostkach).

 2 minuty

6. W tym miejscu powiedz klasie, że takie uogólnienia, jakie zostały zaznaczone na tablicy, to właśnie stereotypy (definicję stereotypu znajdziesz na www.slownik.rownosc.info). Zapytaj młodzież, czy teraz jest w stanie podać przykłady, kiedy stereotypy powstają – na przykładzie wcześniejszej dyskusji i spisywanych na tablicy informacji o uchodźcach i uchodźczyniach. Zapytaj, czy uczniowie i uczennice są w stanie przytoczyć podobne uogólnienia-stereotypy na temat np. Polek i Polaków. Jeśli nie, sam/sama przytocz jeden lub dwa (np. Polacy się nie uśmiechają, są zawsze smutni). Wyjaśnij na tym przykładzie, dlaczego niewłaściwe jest charakteryzowanie całej grupy społecznej na podstawie jednostkowych przypadków.

Wskazówka metodyczna

Pogłębiona praca ze stereotypami wymaga więcej czasu. Na tych zajęciach ogranicz się do zasygnalizowania problemu. Sukcesem będzie już samo zachęcenie uczniów i uczennic do krytycznego przyjrzenia się niektórym powtarzanym przez nich informacjom i opiniom. Warto na kolejnych lekcjach wrócić do tematu stereotypów. Zachęcamy do sięgnięcia po następujące scenariusze:

- *Prawniczka czy stolarz – czy to ma znaczenie?* (Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020)
- *Jak mówić o Afryce? O wrażliwości kulturowej i językowej* (Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2019) oraz ćwiczenie
- *Co o Afryce mówią nam maski i dzidy* (Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2019).

Praca właściwa

Prezentacje faktów na temat uchodźców i uchodźczyń

10 minut

- Podziel uczniów i uczennice na sześć grup i każdej przekaz kartę informacyjną z materiału pomocniczego nr 1 (zgodnie z numerem grupy). Każda karta zawiera krótkie informacje na dany temat, które uczniowie i uczennice będą prezentować. Poproś zespoły o zapoznanie się z przekazanymi im informacjami oraz wybranie faktów, które przedstawią pozostałym. Zapowiedz, że ich zadaniem będzie przekazanie na forum klasy wiadomości, które ich zdaniem są najważniejsze.

Materiał pomocniczy nr 1. Karty informacyjne. Fakty dotyczące uchodźców i uchodźczyń

NUMER GRUPY	TYTUŁ KARTY
1	Na czym polega współczesny kryzys związany z migracjami?
2	O co chodzi w sytuacji na granicy polsko-białoruskiej?
3	Uporządkowanie pojęć. Kim jest uchodźca? Kim jest migrant (ekonomiczny)?
4	Jakie są przyczyny migracji i uchodźstwa?
5	Jak wygląda proces przyznawania statusu uchodźcy w Polsce?
6	Jakie wyzwania wiążą się z migracjami i uchodźstwem?

po 2 minuty na grupę

- Poproś każdy z zespołów o zaprezentowanie wybranych faktów reszcie uczniów i uczennic.

1 minuta

- Podziękuj uczniom i uczennicom za wszystkie wypowiedzi. Doceń, ile udało im się przekazać mimo krótkiego czasu na przygotowanie i prezentację.

Podsumowanie

5 minut

- Poproś uczniów i uczennice, by jednym zdaniem odpowiedzieli pisemnie na pytanie: Czego ciekawego się dowiedziałem/dowiedziałam o uchodźcach i uchodźczyniach podczas tych zajęć? Uprzedź uczniów i uczennice, że ich komentarze zostaną wykorzystane podczas następnej lekcji. Zbierz kartki z odpowiedziami. Komentarze zostaną wykorzystane anonimowo.

Wskazówka metodyczna

Po lekcji przeczytaj odpowiedzi uczniów i uczennic. Podsumuj je tak, abyś na następnych zajęciach mogła/mógł je skrótowo przedstawić klasie. Możesz wykorzystać kilka cytatów, zachowując jednak anonimowość autorów/autorek.

LEKCJA 2

DOBRA ROZMOWA O UCHODźCACH I UCHODźCZYNIACH W POLSCE

CELE LEKCJI W JĘZYKU NAUCZYCIELA/NAUCZYCIELKI

UCZNIOWIE I UCZENNICE

- wypracują zasady pomagające prowadzić rozmowę na trudny, kontrowersyjny temat w sposób umożliwiający wzajemne zrozumienie swoich poglądów.
- wyrażą ważne dla siebie wartości i podzielą się nadziejami i obawami związanymi z kwestią obecności uchodźców i uchodźczyń w Polsce oraz poznają wartości, nadzieje i obawy innych w atmosferze wzajemnego szacunku i zrozumienia.

CELE LEKCJI W JĘZYKU UCZNIĄ/UCZENNICY

- Wspólnie z klasą opracują zasady bezpiecznej rozmowy na trudny temat z poszanowaniem poglądów innych osób.
- Wezmą udział w rozmowie prowadzonej zgodnie z tymi zasadami, dzięki której spróbujemy zrozumieć swoje punkty widzenia na temat wydarzeń na polsko-białoruskiej granicy.

Wprowadzenie

Uczniowie i uczennice, pracując w grupach, tworzą listę zasad dobrej rozmowy, które mają im pomóc podczas drugiej części zajęć.

1 1 minuta

1. Przedstaw młodzieży cele zajęć.

2 3 minuty

2. Poproś uczniów i uczennice, aby przypomnieli sobie udaną rozmowę, którą kiedyś przeprowadzili lub której byli świadkami (prowadzoną z szacunkiem, w której każdy mógł swobodnie wypowiedzieć swoje zdanie). Może to być rozmowa z rówieśnikami i rówieśniczkami lub dyskusja rodzinna. A może widzieli lub słyszeli dobrze poprowadzoną rozmowę w mediach? Poproś, aby

w parach zastanowili się, co pomogło rozmówcom i rozmówczyniom się porozumieć. Jeśli klasa ma trudności w przywołaniu takich rozmów, zapytaj dlaczego. Z jakiego powodu nie jest w stanie ich sobie przypomnieć? Może być tak, że młodzież takich rozmów nie prowadzi, a to jest ważna informacja dla przebiegu tej lekcji. Wtedy w punkcie 4 warto wesprzeć zespoły w wypracowaniu zasad dobrej rozmowy.

 2 minuty

3. Wysłuchaj kilku wypowiedzi uczniów i uczennic, prosząc, aby nie przytaczali nazwisk rozmówców i rozmówczyń, a opisali zachowania, które umożliwiały porozumienie. Możesz zapisać hasło ich wypowiedzi na tablicy.

 2 minuty

4. Wyjaśnij młodzieży, że będzie teraz pracować w czteroosobowych zespołach nad opisem zasad dobrej rozmowy. Podziel klasę na zespoły.

Wskazówka metodyczna

Rekomendujemy losowy podział na zespoły, gdyż rozmowy z osobami, z którymi na co dzień rzadko się wchodzi w interakcje, same w sobie są wartością – prowadzą do lepszego poznania się, skutkują większym zaangażowaniem młodzieży i dokładniejszą analizą tematu.

 5 minut

5. Poproś zespoły o wypracowanie i spisanie na kartce zasad, które pomagają w rozmowie i we wzajemnym zrozumieniu się rozmówców i rozmówczyń. Możesz zasugerować młodzieży, aby najpierw się zastanowiła nad zachowaniami, które pomagają rozmawiać, a potem przeszła do zasad. Pomocne może być przywołanie przez uczniów i uczennice obserwacji z poprzedniego ćwiczenia. Poproś, aby pracując w zespole, zadbali o to, by każda osoba mogła się wypowiedzieć.

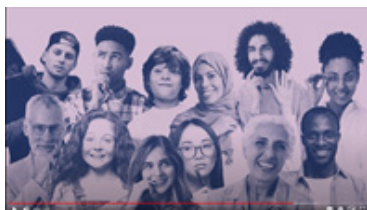
 8 minut

6. Na forum klasy poproś kolejno wszystkie zespoły o podanie sformułowanych zasad. Zapisuj je na tablicy. Kolejne zespoły uzupełniają listę o te zasady, które jeszcze nie zostały wypowiedziane. Na koniec uzupełnij listę o reguły, które nie zostały zgłoszone przez uczniów i uczennice, a uważasz je za ważne (pomocne mogą być zasady z ramki poniżej). Zgłaszając je na końcu, nie odbierasz inicjatywy uczniom i uczennicom, pokazujesz, że temat jest ważny również dla Ciebie, oraz dbasz, aby najważniejsze zasady znalazły się na liście.

ZASADY DOBREJ ROZMOWY I SŁUCHANIA SIĘ WZAJEMNIE

Poniższe zasady pomagają rozmawiać w atmosferze bezpieczeństwa i ułatwiają poznanie różnych punktów widzenia. Jest to szczególnie istotne, gdy są poruszane tematy osobiste, trudne lub kontrowersyjne. Przyjęcie tych reguł pomaga w dzieleniu się ważnymi dla nas wartościami i ujawnianiu potrzeb oraz ułatwia wzajemne zrozumienie. Jeśli uczniowie i uczennice ich nie wymienili, możesz zaproponować dodanie ich do listy. Zachęcaj młodzież do formułowania zasad w sposób pozytywny, np. zamiast „Nie przerywamy sobie” – „Słuchamy się nawzajem”.

- Odnosimy się do siebie z szacunkiem – także wtedy, gdy mamy inne poglądy i nie zgadzamy się ze sobą.
- Patrzymy na osobę, która mówi.
- Słuchamy się nawzajem.
- Dbamy o to, żeby każdy miał tyle samo czasu na wypowiedź.
- Kiedy nie zgadzamy się z rozmówcą lub rozmówczynią, staramy się zrozumieć jego/jej punkt widzenia, ale tego nie komentujemy.

W pracy nad zasadami dobrej rozmowy pomoże Ci animacja dla młodzieży: *Rozmawiamy o migracjach*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

Praca właściwa

Rozmowa o wartościach w kontekście uchodźców i uchodźczyń

Wskazówka metodyczna

Proponowana przez nas forma rozmowy nie jest dyskusją, a raczej przestrzenią na wypowiedzi uczniów i uczennic dotyczące istotnych dla nich wartości i ich obaw. Ważne, aby każdy z uczestników i uczestniczek zajęć miał przestrzeń na wypowiedź. W tej formie rozmowy uczniowie i uczennice nie komentują swoich wypowiedzi, a jedynie słuchając, okazują sobie szacunek.

3 minuty

7. Przedstaw podsumowanie zebranych na koniec poprzednich zajęć odpowiedzi uczniów i uczennic na pytanie: Czego ciekawego się dowiedziałem/dowiedziałam o uchodźcach i uchodźczyńkach podczas tych zajęć?

2 minuty

8. Podziel uczniów i uczennice na czteroosobowe grupy. Zastosuj metodę podziału, która najlepiej się sprawdza w twojej klasie.

 4 minuty

9. Kiedy uczniowie i uczennice usiądą w grupach, rozdaj karteczki z pytaniami pomocniczymi do indywidualnych wypowiedzi (materiał pomocniczy nr 2) – po jednej dla każdej osoby. Uprzedź, że każdy ma możliwość wyboru pytań, na które będzie odpowiadał podczas rozmowy (jeżeli tego chce i zmieści się w czasie, może odpowiedzieć na kilka pytań). Przypomnij o zasadach wypracowanych w czasie poprzedniego ćwiczenia i zachowaniach pomagających wzajemnie się słuchać.

 10 minut

10. Poproś uczniów i uczennice, aby w czteroosobowych grupach odpowiedzieli na wybrane przez siebie pytania z listy. Zapowiedz, że każdy członek lub członkini grupy będą mieli 2 minuty na wypowiedź. Kontroluj czas.

Wskazówka metodyczna

Uczniowie i uczennice rozmawiają w grupach, ważne jednak, abyś się przysłuchiwał/przysłuchiwała tym dyskusjom: czy faktycznie odbywają się one zgodnie z zasadami dobrej rozmowy opracowanymi przez klasę na wcześniejszym etapie lekcji? Tę część zajęć warto również podsumować. Zapytaj uczniów i uczennice, czego się dowiedzieli w czasie tych rozmów, które argumenty były dla nich najciekawsze, najbardziej zaskakujące, a może przekonujące. Ważne, by na forum poświęcić kilka minut na omówienie tego zadania.

Wariant

Poproś, aby każdy członek i każda członkini grupy po kolejnych wystąpieniach kolegów i koleżanek dokończyli zdanie: „W tym, co mówiłeś/mówiłaś, podobało mi się...”. Przypomnij, że nawet jeśli się nie zgadzają z wypowiedziami przedmówców i przedmówczyń, są proszeni o zwracanie się do wszystkich osób z szacunkiem. Dyskusja powinna dotyczyć poglądów, a nie osób.

Podsumowanie

 1 minuta

11. Poproś uczniów i uczennice, aby zasygnalizowali poprzez podniesienie ręki, czy ich zdaniem podczas rozmowy udało się przestrzegać ustalonych wcześniej zasad.

 3 minuty

12. Poproś, by każda osoba wybrała jedną zasadę dobrej rozmowy, która w praktyce jej zdaniem okazała się najważniejsza. Niech młodzież omówi te zasady w parach. Wskazuj kolejne zasady na plakacie, pytając za każdym razem, kto z uczniów i uczennic uznał je za najważniejsze. Sam/sama również weź udział w głosowaniu. Dzięki temu młodzież pozna zdanie kolegów i koleżanek.

1 minuta

13. Podziękuj uczniom i uczennicom za owocną lekcję i zachęć ich do podziękowania sobie nawzajem za współpracę. Doceń ich wysiłek, otwartość oraz przestrzeganie zasad. Powiedz, co najbardziej ci się podobało w ich wypowiedziach (bez odnoszenia się do konkretnych osób).

Wskazówka metodyczna

Po lekcji zastanów się nad następującymi kwestiami:

- Jak się czułam/czułem w roli osoby prowadzącej tego typu zajęcia?
- Co mogłabym/mógłbym poprawić w prowadzeniu zajęć?
- Czy uważam, że zasady dobrej rozmowy były przez uczniów i uczennice przestrzegane?
- Co mogłam/mogłem zrobić lepiej, aby te zasady były przestrzegane?
- Czy klasa była gotowa na taką formę rozmowy? Czy następnym razem potrzebowałyby dodatkowego przygotowania?
- Czego nowego się dowiedziałam/dowiedziałem na podstawie tej rozmowy: o uczniach, uczennicach, o sobie, o temacie rozmowy?

GRUPA 1. NA CZYM POLEGA WSPÓŁCZESNY KRYZYS ZWIĄZANY Z MIGRACJAMI?

Obecnie na świecie 82,4 miliona osób było zmuszonych opuścić swoje domy, stając się uchodźcami i uchodźczyniami bądź osobami wewnątrznie przesiedlonymi. Na podstawie poniższych informacji wyjaśnijcie, na czym polega współczesny kryzys związany z migracjami i w jaki sposób kraje Unii Europejskiej próbują go rozwiązać.

Choć w mediach i dyskursie publicznym często pojawiają się terminy „kryzys migracyjny” lub „kryzys uchodźczy”, to warto zwrócić uwagę, że są one nieprecyzyjne. Chodzi bowiem raczej o kryzys polityk migracyjnych: brakuje kompleksowych rozwiązań na poziomie zarówno międzynarodowym, jak i krajowym, które zapewniłyby uchodźcom i migrantom odpowiednią ochronę i godne warunki życia przy jednoczesnym zapewnieniu ładu i bezpieczeństwa w krajach przyjmujących uchodźców i migrantów. Używając w tym kontekście pojęcia „kryzys”, można również mówić o kryzysie postaw obywatelskich w stosunku do uchodźców i uchodźczyń, bowiem poparcie dla udzielania im pomocy i schronienia wyraźnie się zmniejsza od 2015 roku, co podaje w wątpliwość rozumienie przez społeczeństwa europejskie pojęcia solidarności.

W 2015 i 2016 roku do krajów Unii Europejskiej przybyła największa liczba uchodźców i uchodźczyń od czasów II wojny światowej (w 2015 roku w Unii Europejskiej złożono rekordową liczbę ponad 1,2 miliona wniosków o azyl, złożyły je głównie osoby z Syrii, Afganistanu i Iraku; w 2020 roku w Unii Europejskiej złożono 612 700 wniosków o azyl, złożyły je głównie osoby z Syrii, Afganistanu i Wenezueli). Kraje Unii to jeden z najbardziej pożądanych kierunków migracji – zarówno ze względu na ich sytuację ekonomiczną, jak i wolność przepływu osób. Kraje Unii są też sygnatariuszami konwencji genewskiej, która nakłada obowiązek udzielenia schronienia osobom starającym się o nadanie statusu uchodźcy. Dlatego Europa stała się głównym kierunkiem migracji dla obywateli i obywaterek krajów Afryki Północnej i Wschodniej, Bliskiego Wschodu, a także Europy Wschodniej i Kaukazu uciekających przed wojną czy prześladowaniami.

Lata zaniedbań ze strony krajów Unii Europejskiej w zakresie przygotowania odpowiednich procedur przyjmowania uchodźców i uchodźczyń sprawiły, że w początkowym okresie, gdy do Europy przybywała zwiększona liczba uchodźców i uchodźczyń, zapanował chaos na szlakach migracyjnych prowadzących do krajów Europy Zachodniej (m.in. przez Bałkany) oraz w krajach położonych na granicy Unii Europejskiej, czyli m.in. w Grecji czy we Włoszech. Kraje te zgodnie z konwencją dublińską mają obowiązek rozpatrywać składane wnioski o nadanie statusu uchodźcy oraz udzielać ochrony międzynarodowej. Aby odciążyc te kraje i solidarnie podzielić się odpowiedzialnością za los uchodźców i uchodźczyń, Unia Europejska zaproponowała system kwotowy polegający na rozmieszczeniu uchodźców i uchodźczyń w różnych krajach Unii, a nie tylko tych na jej obrzeżach. W 2015 roku Polska zadeklarowała przyjęcie w ramach tego systemu około 7 tysięcy uchodźców i uchodźczyń, finalnie jednak odmówiła przyjęcia tych osób. Brak kompleksowych rozwiązań doprowadził do tego, że poszczególne kraje Unii Europejskiej zamiast solidarnie współpracować zaczęły się dystansować od polityki unijnej, a Europa stała się fortem zamykającym kolejne granice – w tym również wschodnią granicę Polski – przed uchodźcami i uchodźczyniami.

W obliczu tych wyzwań Unia postanowiła zmniejszyć skalę imigracji uchodźców i uchodźczyń do Europy m.in. poprzez zwiększenie wsparcia finansowego dla sąsiadów: Syrii, Turcji, Libanu i Jordanii (gdzie przebywało wówczas najwięcej uchodźców i uchodźczyń), oraz walkę z przemytnikami

organizującymi transporty przez Morze Śródziemne. W pierwszej połowie 2016 roku Unia Europejska wynegocjowała z Turcją porozumienie: za każdego Syryjczyka zawróconego z Grecji do Turcji Unia Europejska przesiedli do jednego z krajów członkowskich Syryjczyka przebywającego obecnie w tureckim obozie. Ponadto Turcja otrzymała od Unii 6 miliardów euro w celu poprawy warunków w obozach na jej terenie. Międzynarodowe organizacje pozarządowe skrytykowały porozumienie, dowodząc, że jest ono niezgodne z prawem międzynarodowym zakazującym deportowania osób poszukujących azylu bez indywidualnego rozpatrzenia ich wniosków. Unia Europejska stoi jednak na stanowisku, że wnioski będą rozpatrywane indywidualnie, lecz w związku z uznaniem Turcji za kraj bezpieczny (co budzi obecnie szczególne kontrowersje) większość migrantów i migrantek może znaleźć w niej schronienie.

Na podstawie wniosków wyciągniętych z doświadczeń w latach 2015–2018 Komisja Europejska od końca 2019 roku prowadzi intensywne prace nad europejskim paktem o migracji i azylu. Ma on za zadanie przygotować Unię Europejską na prawdopodobne kolejne grupy uchodźców i migrantów oraz ograniczyć skalę migracji do Unii. Pakt zakłada między innymi wprowadzenie systemu selekcji cudzoziemców i cudzoziemek chcących się ubiegać o ochronę, który pozwoli na szybkie identyfikowanie i odsyłanie do kraju pochodzenia osób mających niewielkie szanse na uzyskanie ochrony międzynarodowej. Przewiduje także wprowadzenie możliwości wyboru przez kraje członkowskie, czy chcą uczestniczyć w udzielaniu ochrony uchodźcom i uchodźczyniom, czy też ograniczą się do solidarności finansowej z innymi krajami Unii Europejskiej. Koncepcja ta jest szeroko krytykowana przez organizacje walczące o prawa człowieka, które wskazują, że pakt naruszałby postanowienia konwencji genewskiej.

W ostatnim czasie duży wpływ na skalę uchodźstwa do Unii Europejskiej miała pandemia COVID-19. W jej konsekwencji jeszcze szerszym zamknięto granice zewnętrzne Unii, co spowodowało znaczny spadek (o około 80%) liczby składanych wniosków o udzielenie ochrony w krajach Unii Europejskiej. Oprócz pandemii koronawirusa w najbliższym czasie na sytuację migracyjną Unii Europejskiej prawdopodobnie znaczący wpływ będzie miał także kryzys humanitarny w Afganistanie: władze sąsiadującego z Afganistanem Pakistanu już ogłosiły, że nie przyjmą uchodźców i uchodźczyń, w związku z czym zapewne wielu Afgańczyków i Afganek będzie poszukiwało schronienia w Europie.

ŹRÓDŁA:

- Uchodźcy.info, *Obecny kryzys migracyjny*, <http://uchodzcy.info/infos/obecny-kryzys-migracyjny>.
- Draginja Nadaždin, *Współczesny kryzys uchodźczy w świetle badań Amnesty International*, http://bit.ly/AI_Wspolczesny_kryzys_uchodzcy.
- UNHCR, *Global Trends. Forced Displacement in 2020*, <https://www.unhcr.org/flagship-reports/globaltrends>.
- Komisja Europejska, *Statystyki dotyczące migracji do Europy*, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/statistics-migration-europe_pl.
- Eurostat, Database, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>.
- Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, *Europejski Pakt o migracji i azylu – nadzieja czy rozczarowanie?*, <https://interwencjaprawna.pl/europejski-pakt-o-migracji-i-azylu-nadzieja-czy-rozczarowanie>.

GRUPA 2. O CO CHODZI W SYTUACJI NA GRANICY POLSKO-BIAŁORUSKIEJ?

Na podstawie poniższych informacji wyjaśnijcie, na czym polega sytuacja na granicy polsko-białoruskiej, która ma miejsce od sierpnia 2021 roku.

W sierpniu 2021 roku znacznie wzrosła liczba przekroczeń granicy polsko-białoruskiej przez uchodźców i uchodźczynie. Straż Graniczna poinformowała, że w tym miesiącu odnotowano rekordową liczbę 3,5 tysiąca „nielegalnych przekroczeń granicy” i przyjęto znacznie więcej niż zazwyczaj wniosków o ochronę międzynarodową: tylko w sierpniu o azyl wnioskowało 1155 osób, podczas gdy w okresie od stycznia do czerwca 2021 roku o ochronę wnioskowało 1611 osób.

Osoby te pochodzą głównie z Iraku i Afganistanu. Uciekając ze swoich krajów w trosce o życie, przedostają się na Białoruś, skąd przez białoruskie służby są przewożone na granice Polski. Takie zorganizowane działania władz Białorusi jest elementem polityki, w której uchodźcy i uchodźczynie są wykorzystywani, by wywrzeć wpływ na polskie i unijne władze.

W ten sam sposób na początku sierpnia w Usnarzu Górnym, wsi położonej w województwie podlaskim przy granicy z Białorusią, pojawiły się trzydzieści dwie osoby z Afganistanu i z Iraku. Rząd polski postanowił ich nie wpuścić na terytorium Polski, argumentując to obawą przed „wojną hybrydową” z Białorusią i przybywaniem kolejnych uchodźców i uchodźczyń. W konsekwencji osoby te zostały uwięzione między dwoma państwami: białoruska straż graniczna nie pozwalała im się cofnąć, a polska broniła wejścia do Polski, nie pozwalając im się ubiegać o ochronę międzynarodową, ponieważ – jak twierdzi – wniosek o ochronę można złożyć jedynie na przejściu granicznym lub przebywając na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

O prawie tych osób do ubiegania się o azyl stanowią przepisy międzynarodowe i krajowe, m.in. konwencja genewska i konstytucja. Zgodnie z nimi osoba, która wyraża chęć przejścia przez granicę lub ją przekroczyła (zarówno jeżeli przeszła przez przejście graniczne, jak i przez tzw. zieloną granicę) i deklaruje chęć złożenia wniosku, powinna zostać wpuszczona do Polski i należy wszcząć postępowanie w sprawie przyznania jej statusu uchodźcy. Każda z osób przebywających w tym czasie na granicy wyraziła chęć wnioskowania o azyl w obecności Straży Granicznej, prawników, prawniczek i mediów. Uchodźcom i uchodźczynom nie tylko nie pozwolono jednak złożyć wniosku, ale także nie dostarczono im pomocy humanitarnej: leków, pożywienia, wsparcia prawnego i psychologicznego.

O zakończenie impasu na granicy apelowali do Polski Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców (UNHCR) i Komisja Europejska, a 25 sierpnia 2021 roku Europejski Trybunał Praw Człowieka wydał decyzję o zarządzeniu środka tymczasowego i zobowiązaniu polskich władz do natychmiastowego zapewnienia przetrzymywanym żywności, wody, opieki medycznej, odzieży i – jeżeli to możliwe – tymczasowego schronienia. O udzielenie pomocy uchodźcom i uchodźczynom apelowali także episkopat oraz Rzecznik Praw Obywatelskich, który ponadto wzywał do wszczęcia wobec tych osób procedury w sprawie udzielenia im ochrony międzynarodowej, stwierdzając, że przetrzymywani na granicy uchodźcy i uchodźczynie podlegają polskiej jurysdykcji, ponieważ wyrazili chęć przekroczenia granicy i wnioskowania o ochronę. Mimo tych apelów uchodźcy i uchodźczynie nie otrzymali wsparcia, a odmowę jego udzielenia rząd polski argumentował tym, że osoby te przebywają na terenie Białorusi, w związku z czym przekazanie im czegokolwiek lub dopuszczenie do nich np. lekarza stanowiłoby naruszenie granic państwowych. W związku z tym polski rząd wystąpił na Białoruś ciężarówką z najpotrzebniejszymi artykułami dla uchodźców i uchodźczyń, m.in. namiotami, lekami, pożywieniem. Pomoc nie została jednak przepuszczona przez białoruską granicę.

Równocześnie w związku ze zwiększoną liczbą przekroczeń zielonej granicy postawiono na granicy z Białorusią zasieki oraz rozpoczęto budowę dwuipółmetrowego płotu, który ma powstrzymać uchodźców i uchodźczynie przed przekraczaniem granic w miejscach, które nie są do tego wyznaczone. Ponadto 20 sierpnia 2021 roku minister spraw wewnętrznych i administracji wydał rozporządzenie, na mocy którego Straż Graniczna powinna zawracać do linii granicznej każdego napotkanego na bliżej nieokreślonym terytorium cudzoziemca. Następnie 2 września 2021 roku polski rząd wprowadził na terenach przygranicznych na okres 30 dni stan wyjątkowy, uzasadniając to trudną sytuacją na granicy z Białorusią, w tym wojną hybrydową oraz zbliżającymi się manewrami wojskowymi „Zapad 2021”. W związku ogłoszeniem stanu wyjątkowego organizacje pozarządowe i media musiały opuścić te tereny i uniemożliwiono im monitorowanie sytuacji uchodźczyń i uchodźców.

ŹRÓDŁA:

- **Twitter Straży Granicznej:** @Straz_Graniczna.
- **Twitter Fundacji Ocalenie:** @FundOcalenie.
- Uchodźcy.info, *Akty i regulacje prawne*, <http://uchodzcy.info/infos/akty-i-regulacje-prawne>.
- Rzecznik Praw Obywatelskich, *Nieprzyjmowanie wniosków o ochronę międzynarodową od cudzoziemców przebywających w strefie przygranicznej w okolicach Usnarza stanowi naruszenie prawa. Wystąpienie RPO do Prezesa Rady Ministrów*, <https://bit.ly/3Er9Xih>.

GRUPA 3. UPORZĄDKOWANIE POJĘĆ. KIM JEST UCHODŹCA? KIM JEST MIGRANT EKONOMICZNY?

Rozmawianie na temat migracji i uchodźstwa wymaga znajomości podstawowych pojęć. Na podstawie poniższych informacji wyjaśnijcie, kim jest uchodźca i jaka jest różnica między uchodźcą a migrantem.

Kim jest uchodźca?

Zgodnie z konwencją genewską z 1951 roku uchodźca jest to osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa”.

Wspomniana konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie w 1951 roku stanowi najważniejszy dokument międzynarodowy gwarantujący uchodźcom i uchodźczynom ochronę prawną. Polska również podpisała tę konwencję, zobowiązując się tym samym do udzielania pomocy uchodźcom i uchodźczynom i ich ochrony, w tym zapewnienia im schronienia. Przypadek każdej osoby ubiegającej się o status uchodźcy rozpatruje się indywidualnie, sprawdzając, jak wygląda sytuacja w jej kraju pochodzenia i z jakiego powodu grożą jej prześladowania lub jest zagrożone jej życie. Takiej osobie nie można odmówić wsparcia. Zdarza się, że także z tzw. krajów bezpiecznych, w których nie toczą się w danym momencie konflikty zbrojne, przyjeżdżają osoby, które z innych przestanków (powodów) mają prawo do otrzymania statusu uchodźcy.

Agencją Organizacji Narodów Zjednoczonych zajmującą się uchodźcami i uchodźczyniami jest UNHCR – Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców. UNHCR koordynuje działania na rzecz uchodźców i uchodźczyń związane z ochroną ich praw i zapewnieniem im warunków do życia, reprezentując w tym zakresie społeczność międzynarodową.

Warto pamiętać, że w różnych okresach historii Polki i Polacy także byli uchodźczyniami i uchodźcami, np. w okresie II wojny światowej (znaleźli schronienie m.in. w Iranie, Indiach czy Portugalii), a także w stanie wojennym, gdy groziło im więzienie za działalność opozycyjną.

Kim jest migrant (ekonomiczny)?

Migrant to osoba, która dobrowolnie opuściła swój kraj. To osoba przyjeżdżająca do kraju innego niż jej kraj pochodzenia, której motywacje mogą być różne, może np. szukać lepszej pracy, dostępu do edukacji, służby zdrowia czy opieki społecznej.

Stosuje się również pojęcie „migrant ekonomiczny” oznaczające osobę, która migruje w celu poprawy warunków życia i statusu ekonomicznego. Imigrantami ekonomicznymi są dziś np. Polki i Polacy w Wielkiej Brytanii czy Irlandii. Pojęcie to, niestety, stawia się w opozycji do pojęcia uchodźcy w celu podkreślenia faktu, że uchodźcom należy się ochrona międzynarodowa z określonych przestanków, a migrantom ekonomicznym – jeśli nie jest zagrożone ich życie – nie należy zezwalać na osiedlenie się.

Takie rozróżnianie budzi jednak poważny dylemat moralny: kto może/powinien decydować o tym, kto i gdzie na świecie może się przemieszczać? Czy ktokolwiek z nas ma prawo oceniać decyzje innych i czy sami chcielibyśmy, aby ktoś oceniał, czy mamy prawo emigrować do innego państwa? Dlatego też odchodzi się od stosowania pojęcia „migrant ekonomiczny” oraz stawiania uchodźców i migrantów w opozycji. Każdy przypadek jest indywidualny i na podstawie pojedynczych sytuacji nie powinno się dokonywać generalizacji.

ŹRÓDŁA:

- UNHCR, <http://www.unhcr.org>, www.unhcr.pl.
- UNHCR, *Konwencja dotycząca statusu uchodźców z 1951 r. Przełomowy dokument, na którym opieramy się w naszej pracy*, <http://www.unhcr-centraleurope.org/pl/materialy/konwencje/konwencja-dotyczaca-statusu-uchodzcow-z-1951-r.html.html>.
- Magdalena Sadowska, *Informator. 300 najistotniejszych pytań dotyczących ochrony międzynarodowej udzielanej w Polsce*, Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych, 2020.
- Uchodźcy.info, *Akty i regulacje prawne*, <http://uchodzcy.info/infos/akty-i-regulacje-prawne>.
- Uchodźcy.info, *Pojęcia i definicje*: <http://uchodzcy.info/infos/pojecia-i-definicje>.

GRUPA 4. JAKIE SĄ PRZYCZYNY MIGRACJI I UCHODŹSTWA?

Według UNHCR, Biura Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców, liczba osób przymusowo przesiedlonych osiągnęła w 2020 roku poziom 82,4 miliona (dla porównania w 2015 roku było to 65,3 miliona), z czego prawie 26,4 miliona to uchodźczynie i uchodźcy (w 2015 roku – 21,3 miliona). Wiele osób ubiegających się obecnie o status uchodźcy w Europie opuściło kraj pochodzenia z powodu uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub przekonań politycznych. To przesłanki uzasadniające przyznanie im statusu uchodźcy.

Ponad dwie trzecie uchodźców i uchodźczyń na świecie pochodzi z zaledwie pięciu krajów: Syrii, Wenezueli, Afganistanu, Sudanu Południowego i Mjanmy (dawniej Birmy) (dane na 18.06.2021). Część z tych osób migruje do Europy, w tym do Polski. Na podstawie poniższych informacji wyjaśnijcie, z jakich powodów opuszczają swoje ojczyzny.

Z jakich powodów ludzie migrują z Afganistanu?

Od ponad czterdziestu lat Afgańczycy i Afganki opuszczają swój kraj z powodu toczących się w nim konfliktów, ubóstwa i klęsk naturalnych. Spośród 2,6 miliona uchodźców i uchodźczyń z Afganistanu 2,2 miliona znajduje się w Iranie i Pakistanie, 3,5 miliona Afganek i Afgańczyków to migranci wewnętrzni. W ostatnich latach, choć wciąż wiele ludzi poszukiwało schronienia za granicą, niektórzy powracali do Afganistanu w ramach prowadzonego przez UNHCR programu dobrowolnych repatriacji. Około 40% z nich nie mogło jednak wrócić do swoich domów ze względu na zniszczenia – zarówno samych domów, jak i lokalnej infrastruktury.

Po przejęciu władzy przez talibów w sierpniu 2021 roku sytuacja polityczna w Afganistanie jeszcze bardziej się zdestabilizowała, co spowodowało masowy ruch migracyjny Afgańczyków i Afganek do sąsiednich krajów, a także do Europy i do Stanów Zjednoczonych. Około 120 tysięcy osób zostało ewakuowanych wraz z wojskami sojuszniczymi NATO, które po wycofaniu się Stanów Zjednoczonych po dwudziestu latach obecności w Afganistanie zakończyły służbę. Wśród ewakuowanych byli przede wszystkim ich współpracownicy, m.in. tłumacze, którzy obawiali się zemsty ze strony talibów za współpracę z państwami Zachodu. Według szacunków Organizacji Narodów Zjednoczonych można się spodziewać, że około pół miliona Afganek i Afgańczyków będzie próbowało opuścić kraj do końca 2021 roku.

ŹRÓDŁA:

- UNHCR, *Figures at a Glance*, <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>.
- UNHCR, *Afghanistan situation*, <https://data2.unhcr.org/en/situations/afghanistan>.
- Uchodźcy.info, *Główne kraje pochodzenia*, <http://uchodzcy.info/infos/glowne-kraje-pochodzenia>.
- Marta Wytrykowska, *Afganistan. Sytuacja ludności cywilnej na terenach kontrolowanych przez Talibów*, Urząd do Spraw Cudzoziemców, 2013, <https://udsc.gov.pl/uchodzcy-2/informacje-o-krajach-pochodzenia/raporty-ekspertow-zewnetrznych>.

Z jakich powodów ludzie migrują z Białorusi?

W Republice Białorusi od ponad dwudziestu siedmiu lat obowiązki prezydenta państwa pełni Alaksandr Łukaszenka, który latem 2020 roku wbrew masowym protestom objął tę posadę po raz szósty. Sprzeciw społeczeństwa, który przejawiał się w najliczniejszych manifestacjach w najnowszej

historii Białorusi, wyrażał powszechne niezadowolenie obywateli i obywaterek z polityki sprawującego władzę prezydenta.

Protesty zostały brutalnie stłumione. Według danych w okresie od sierpnia 2020 roku do dzisiaj z powodów politycznych zostało zatrzymanych około 35 tysięcy osób w całym kraju, w tym także niepełnoletni i seniorzy. Zdecydowana większość tych osób została skazana na 15 dni aresztu za udział w nielegalnych protestach. Wiele osób, które wyrażały swoje opinie publicznie lub w mediach społecznościowych, zostało zwolnionych z pracy, były prześladowane i aresztowane. Brutalne represje skłoniły wiele osób do emigracji.

W dobie pandemii Polska pozwoliła obywatelom i obywatelkom Białorusi przekraczać granicę na podstawie wizy turystycznej Schengen i ubiegać się o ochronę międzynarodową w Polsce. Białorusini i Białorusinki mają też możliwość uzyskania w dość krótkim terminie wizy humanitarnej uprawniającej do wjazdu do Polski i ubieganie się o ochronę międzynarodową.

Najczęstszymi celami dzisiejszej emigracji z Białorusi są kraje, które nie pozostają z Białorusią w sojuszach wojskowych i dotyczących bezpieczeństwa zbiorowego. Są to Polska, Litwa, Łotwa, Ukraina, Gruzja i Niemcy. Polska i Litwa są często wybierane przez osoby, które decydują się ubiegać o status uchodźcy, również z powodu granicy lądowej, którą łatwiej przekroczyć w dobie ograniczeń transportu lotniczego.

ŹRÓDŁA:

- Human Rights Center „Viasna”, *Human Rights Situation in Belarus: August 2021*, <http://spring96.org/en/news/104840>.
- United Nations Human Rights Council, *Over the Past Year, More than 35,000 People Have Been Arbitrarily Detained in Belarus, Special Rapporteur on Belarus Tells Human Rights Council*, <https://bit.ly/39bnL2h>.
- Urząd do Spraw Cudzoziemców, *Wzrasta liczba Białorusinów osiedlających się w Polsce*, <https://udsc.gov.pl/wzrasta-liczba-bialorusinow-osiedlajacych-sie-w-polsce>.

GRUPA 5. JAK WYGLĄDA PROCES PRYZNAWANIA STATUSU UCHODźCY W POLSCE?

Na podstawie poniższych informacji przygotujcie wypowiedź na temat funkcjonującej w Polsce procedury przyznawania statusu uchodźcy i wsparcia, jakie otrzymują cudzoziemcy i cudzoziemki ubiegający się o jego nadanie.

W jaki sposób przyznaje się status uchodźcy?

Osoba poszukująca ochrony międzynarodowej na granicy bezpiecznego kraju składa za pośrednictwem Straży Granicznej wniosek o nadanie statusu uchodźcy. Zarówno osoby, które przekroczyły granicę na przejściu granicznym, jak i te, które dostały się do Polski przez tak zwaną zieloną granicę, są uprawnione do złożenia w Polsce wniosku o ochronę. Funkcjonariusze Straży Granicznej przeprowadzają z wnioskodawcą lub wnioskodawczynią krótką rozmowę w języku dla nich zrozumiałym m.in. na temat przyczyn opuszczenia kraju pochodzenia, sprawdzają tożsamość cudzoziemca lub cudzoziemki, pobierają odciski palców. Dalsze postępowanie prowadzi szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców i to on wydaje decyzję o nadaniu statusu uchodźcy.

Po złożeniu wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej cudzoziemiec lub cudzoziemka są kierowani do jednego z dwóch ośrodków recepcyjnych (w Dębaku lub Białej Podlaskiej), które podlegają Urzędowi do Spraw Cudzoziemców. Tam są poddawani badaniom lekarskim, mogą złożyć wniosek o przyznanie pomocy socjalnej na czas trwania postępowania i oczekują na skierowanie do ośrodka pobytowego. Od chwili złożenia wniosku o nadanie statusu uchodźcy cudzoziemiec/cudzoziemka przebywa w Polsce legalnie, w czasie trwania procedury nie może jednak opuszczać granic Rzeczypospolitej Polskiej. Przekroczenie granicy skutkuje przerwaniem postępowania, a jeżeli dana osoba uda się do innego kraju Unii Europejskiej, wówczas na mocy procedury dublińskiej zostaje zawrócona do Polski jako do pierwszego kraju, którego granicę przekroczyła, docierając do Unii Europejskiej.

Od 2015 roku w Polsce każdego roku coraz mniej osób wnioskuje o udzielenie ochrony międzynarodowej. W 2020 roku o otrzymanie ochrony międzynarodowej starało się 2814 osób, z czego decyzję pozytywną otrzymało 161 osób, a 231 ochronę uzupełniającą (dla porównania: w 2015 roku wnioski złożyło 12 364 osób). Największą grupę osób ubiegających się o nadanie statusu uchodźcy stanowili obywatele i obywatelki Federacji Rosyjskiej: 1288 osób. Drugą najliczniejszą grupą byli obywatele i obywatelki Białorusi: 409 osób.

Pobyt w ośrodku pobytowym dla cudzoziemców

Po opuszczeniu ośrodka recepcyjnego cudzoziemiec lub cudzoziemka ma możliwość zamieszkania w ośrodku pobytowym. Otrzymuje w nim zakwaterowanie, wyżywienie, opiekę medyczną, zwrot kosztów za przejazd środkami komunikacji publicznej w określonych przypadkach, 20 zł miesięcznie na zakup środków higieny osobistej, 50 zł kieszonkowego oraz jednorazową pomoc pieniężną w wysokości 140 zł na zakup odzieży i obuwia. Poziom oraz jakość usług w różnych ośrodkach znacznie od siebie odbiega. Zgodnie z Ustawą o systemie oświaty dzieci od 7 lat i młodzież do 18 roku życia przebywające w ośrodku dla cudzoziemców są objęte obowiązkiem szkolnym. Okres oczekiwania na wydanie decyzji i pobyt w ośrodku jest trudny dla uchodźców – mimo że znajdują się w bezpiecznym państwie, nie wiedzą, czy otrzymają pozwolenie na pobyt.

Pobyt poza ośrodkiem

Jeśli cudzoziemiec, cudzoziemka nie zdecydują zamieszkać w ośrodku pobytowym, mogą wnioskować do szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców o środki na samodzielne utrzymanie poza ośrodkiem.

W takiej sytuacji wysokość świadczeń na pokrycie we własnym zakresie kosztów pobytu w Polsce wynosi: 20 zł dziennie na osobę w dwuosobowej rodzinie, 12,50 zł dziennie na osobę w czteroosobowej rodzinie. Za tę kwotę należy wynająć mieszkanie, opłacić rachunki, transport publiczny, kupić jedzenie i ponieść pozostałe koszty utrzymania.

Decyzja o przyznaniu statusu uchodźcy

Zgodnie z przepisami postępowanie w sprawie udzielenia ochrony międzynarodowej powinno trwać do 6 miesięcy. Według badań Najwyższej Izby Kontroli przeprowadzonych w 2016 roku średni czas oczekiwania na wydanie decyzji wynosił 14,5 miesiąca. Cudzoziemiec/cudzoziemka przez pierwsze 6 miesięcy trwania procedury nie ma prawa podjąć pracy. Dopiero jeśli procedura się przedłuży powyżej pół roku, a nie wynika to z winy cudzoziemca lub cudzoziemki, uzyskują oni prawo do pracy.

Jeśli szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców odmawia udzielenia wnioskodawcy/wnioskodawczyni ochrony międzynarodowej, w terminie 14 dni od dnia otrzymania decyzji cudzoziemiec/cudzoziemka może złożyć odwołanie do Rady do Spraw Uchodźców. Jeśli w postępowaniu odwoławczym Rada odmówi nadania statusu uchodźcy i udzielenia ochrony uzupełniającej, wnioskodawca lub wnioskodawczyni powinni wyjechać z Polski w terminie 30 dni od dnia otrzymania takiej decyzji.

ŹRÓDŁA:

- Strona internetowa Urzędu do Spraw Cudzoziemców: www.udsc.gov.pl.
- Strona internetowa zawierające dane statystyczne na temat migracji w Polsce: migracje.gov.pl.
- Uchodźcy.info, Główne kraje pochodzenia: <http://uchodzcy.info/infos/glowne-kraje-pochodzenia>.

GRUPA 6. JAKIE WYZWANIA WIĄŻĄ SIĘ Z MIGRACJAMI I UCHODŹSTWEM?

Na podstawie poniższych informacji wyjaśnijcie, z jakimi wyzwaniami mierzą się uchodźcy i uchodźczynie po przybyciu do kraju przyjmującego oraz w jaki sposób państwo może ułatwić im integrację w społeczeństwie.

Kiedy mamy do czynienia ze spotkaniem na styku kultur, często u obu stron pojawiają się obawy wynikające z nieznamości norm i wartości drugiej strony, stereotypów funkcjonujących na temat danej grupy czy mitów rozpowszechnianych przez media. Różne mogą być strategie związane z przyjmowaniem uchodźców i migrantów: można udawać, że ich nie ma lub że ich obecność nie wymaga przygotowania (np. systemu edukacji czy rynku pracy); można dążyć do ich asymilacji, czyli przystosowywania do norm i wartości nowej kultury przy jednoczesnym wykorzenianiu ich własnej kultury, lub integracji, czyli łączenia obu kultur – przyjęcia nowej kultury i równoczesnym podtrzymaniu kultury kraju ich pochodzenia. Z punktu widzenia psychologii międzykulturowej strategia integracyjna przynosi obu stronom najwięcej korzyści, wymaga jednak wysiłku z obu stron.

Co pomaga, a co przeszkadza w integracji?

Doświadczenia krajów o dłuższej historii imigracji pokazują, że dla udanej integracji kluczowa jest nauka języka, przygotowanie kulturowe i adaptacja do rynku pracy w przypadku dorosłych oraz przygotowanie do systemu edukacji w przypadku dzieci. Obecny system integracji uchodźców i migrantów w Polsce pozostawia wiele do życzenia.

Lekcje języka polskiego w ośrodkach nie są dostosowane do indywidualnych potrzeb uczących się i jest ich za mało, żeby w rok (a tyle trwa obecnie program integracyjny w Polsce) opanować język w stopniu komunikatywnym i podjąć pracę. Wielu uchodźców i uchodźczyń to osoby wykształcone. Ich integracja społeczna i na rynku pracy byłaby znacznie szybsza, gdyby miały możliwość podjęcia pracy w zawodzie, w czym pomogłaby np. prostsza procedura uznawania dyplomów wydanych w krajach pochodzenia (obecnie zajmuje to kilkanaście–kilkadziesiąt miesięcy). Bez tych dokumentów często są zmuszone szukać pracy w szarej strefie lub znacznie poniżej swoich kwalifikacji.

Dzieciom i młodzieży z kolei trudno się odnaleźć w nowej rzeczywistości szkolnej i nadążać z programem nauczania wraz z rówieśnikami z powodu bariery językowej i różnic programowych. Coraz częściej w szkołach są zatrudniani asystenci kulturowi, którzy wspierają uczniów i uczennice w nauce, pomagając jednocześnie nauczycielom i nauczycielkom w rozumieniu potrzeb dzieci poprzez tłumaczenia językowe oraz kulturowe (wyjaśnianie różnic kulturowych – z czego wynikają i w jaki sposób na nie odpowiadać).

Jednocześnie warto pamiętać, że uchodźcy i uchodźczynie to często osoby poddane dużemu stresowi, po trudnych doświadczeniach, m.in. związanych z utratą bliskich, co skutkuje brakiem poczucia bezpieczeństwa. Trzeba zapewnić im wsparcie psychologiczne, aby mogli jak najszybciej dojść do siebie i włączyć się do życia społecznego. Integrację uchodźców i migrantów w Polsce utrudnia jednak nie tylko brak kompleksowego wsparcia w tym zakresie, ale także częsta izolacja, której są poddawani. Wiele ośrodków dla uchodźców w Polsce znajduje się na obrzeżach miast lub w lesie – w miejscach odosobnionych, gdzie nie mają możliwości budować relacji z sąsiadami i sąsiadkami, ćwiczyć języka, uczyć się nowej kultury ani podjąć innych aktywności. W efekcie często oczekują oni beczynnie na decyzję o przyznaniu statusu uchodźcy, popadając w marazm. Utrudnia to proces integracji, odbijając się zarówno na uchodźcach i uchodźczyniach, których skazuje się na beczynność i wyuczoną bezradność, jak i na Polkach i Polakach, którzy nie mają możliwości lepiej poznać swoich nowych sąsiadek i sąsiadów. Narastają wówczas lęki, które bardzo często wynikają ze zwykłej

niewiedzy i braku kontaktu. Integracja wymaga zarówno rozwiązań systemowych ze strony państwa, jak i dobrej woli każdego z nas.

ŹRÓDŁA:

- Uchodźcy.info, *Sytuacja uchodźców w Polsce*, <http://uchodzcy.info/infos/sytuacja-uchodzcow-w-polsce>.
- Uchodźcy.info, *Stosunek Polaków do uchodźców*, <http://uchodzcy.info/infos/stosunek-polakow-do-uchodzcow>.

ZAŁĄCZNIK 1

Materiał pomocniczy nr 2. Pytania pomocnicze do rozmowy na temat uchodźców i uchodźczyń w Polsce

- Jakie wartości są dla Ciebie ważne, gdy myślisz o przyjmowaniu do Polski uchodźców i uchodźczyń? Wymień kilka, nawet gdy uważasz, że trudno się nimi kierować (np. solidarność międzyludzka, bezpieczeństwo mieszkańców i mieszkanki Polski, współczucie dla ofiar wojny, jednorodność narodowa mieszkańców i mieszkanki Polski).
- Jakie masz obawy oraz jakie widzisz szanse na realizację ważnych dla Ciebie wartości w związku z perspektywą zamieszkania w Polsce uchodźców i uchodźczyń?
- Jak byś chciał/chciała, aby ludzie byli traktowani, gdy ratując życie, opuszczają z rodzinami swoje domy i ojczyznę?
- Jak sam/sama chciałbyś/chciałabyś być traktowany/traktowana, gdybyś z rodziną musiał/musiała uciekać z terenów objętych wojną?

POLECANE MATERIAŁY:

- Więcej materiałów na temat migracji i uchodźstwa oraz metod pracy z młodzieżą na stronie *Migracje*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, <https://globalna.ceo.org.pl/tematy/migracje>.
- Marta Pietrusińska, *Czy żyjemy w czasach największych na świecie migracji?*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2021.
- Marta Górczyńska, *Polska jako kraj imigracji – kto i w jakim celu przyjeżdża do Polski?*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.
- Migration Matters, *Czy na pewno żyjemy w czasach największych na świecie migracji?* (film edukacyjny), tłum. Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.
- Migration Matters, *Jakie są przyczyny migracji?* (film edukacyjny), tłum. Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.
- Dominika Cieślukowska, Anna Kawalska, *Tożsamość a migracja*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.
- Migration Matters, *Kim jesteśmy my, kim są oni?* (film edukacyjny), tłum. Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.
- *Opowieści o migracjach* (seria filmów edukacyjnych), Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2020.

Materiał powstał w ramach projektów „Rozmawiajmy o uchodźcach” i „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” realizowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Projekt „I am European” jest finansowany ze środków Unii Europejskiej i współfinansowany przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności w ramach programu „Szkoła ucząca się”. Treść wyraża wyłącznie poglądy autorów, autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności ani Unii Europejskiej.

„I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” jest częścią programu DEAR (The European Commission’s Development Education and Awareness Raising Programme), który wspiera projekty angażujące społeczeństwo Unii Europejskiej w globalne zagadnienia rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Poprzez finansowanie programów takich jak „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” DEAR promuje uniwersalne wartości, m.in. wolność, demokrację, praworządność oraz umożliwia obywatelom i obywatelkom Europy włączenie się w globalny rozwój. Program DEAR finansuje około 30 programów w krajach członkowskich UE. Projekty te przyczyniają się do zwiększenia zrozumienia i zaangażowania Europejki i Europejczyków w kreowanie pozytywnych zmiany społecznych zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym. Działania DEAR wspierają również pracę UE na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl

Warszawa 2021

Autorki i autorzy pierwotnej wersji scenariusza bazowego *Rozmowa o uchodźcach w Polsce* z 2016 roku: Jacek Strzemieczny, Malina Baranowska-Janusz, Dominika Cieślukowska, Julia Godorowska, Elżbieta Kielak, Elżbieta Krawczyk, Tomasz Kołodziejczyk, Danuta Sterna, Antoni Strzemieczny, Michał Szczepanik, Jędrzej Witkowski.

Autorki aktualizacji scenariusza bazowego *Rozmowa o uchodźcach w Polsce* z 2021 roku: Julia Godorowska, Olga Khabibulina, Elżbieta Krawczyk, Patrycja Ziółkowska.

Redakcja językowa i korekta: Justyna Yigitler

Materiał jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Centrum Edukacji Obywatelskiej. Więcej o wolnych licencjach: <http://creativecommons.pl>.

